

ks. Tomasz Rozkrut

Wydział Prawa Kanonicznego UPJPII

ORCID 0000-0002-6189-5552

Poprawna interpretacja kan. 538 § 3 i kan. 1110 z Kodeksu Jana Pawła II. Dwa zapytania z Krakowa do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych

Treść: Wstęp. 1. Syntetyczne spojrzenie na zasady dotyczące interpretacji prawa w Kościele. 2. „Parochus, expleto septuagesimo quinto aetatis anno, rogatur...” (kan. 538 § 3 KPK). 3. „Ordinarius et parochus personalis...” (kan. 1110 KPK). Podsumowanie.

Wstęp

Jego Ekscelencja bp prof. dr Juan Ignacio Arrieta, sekretarz Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, związany jest ze środowiskiem kanonistów krakowskich od wielu lat¹. Wymienić, przede wszystkim, należy wieloletnią przyjaźń z byłym rektorem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie śp. bp. prof. dr. hab. Tadeuszem Pieronkiem (1934-2018), która zaowocowała, między innymi, wygłoszeniem referatu przez powszechnie znanego i cenionego hiszpańskiego kanonistę, w Krakowie, na temat „Konferencje biskupów a ustawodawstwo o prawie do prywatności i ochronie danych osobowych”, podczas sympozjum zorganizowanego w roku 2001 przez Instytut Prawa

¹ Tekst artykułu w języku włoskim został przekazany do opublikowania w Rzymie w okolicznościowej monografii z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin bpa prof. dra J.I. Arriety.

Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie na temat ochrony danych osobowych i prawa do prywatności w Kościele².

Z kolei moje osobiste kontakty z Dostojnym Jubilatem związane są ze studiami na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu św. Krzyża w Rzymie w latach 1991-1996. Rozpoczynając je w roku akademickim 1991/92 prof. dr J.I. Arrieta był dziekanem tego wówczas młodego wydziału prawa kanonicznego i prowadził bardzo interesujące wykłady dotyczące organizacji oraz funkcjonowania Kościoła w wymiarze powszechnym i partykularnym, pod ogólnym tytułem: „Organizzazione Ecclesiastica”. Wykłady te zaowocowały, między innymi, wydaniem monografii pt. „Diritto dell’organizzazione ecclesiastica”³.

Sukcesywnie, po krótkiej przerwie w pełnieniu tego urzędu, jako dziekan wspomnianego wydziału prawa kanonicznego, prof. dr J.I. Arrieta przewodniczył pięcioosobowej komisji podczas publicznej obrony mojej rozprawy doktorskiej 27 maja 1996 roku, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra Valentína Gómez-Iglesiasa, zatytułowanej: „La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano”⁴.

² Por. J.I. ARRIETA, *Konferencje biskupów a ustawodawstwo o prawie do prywatności i ochronie danych osobowych*, w: P. MAJER (red.), *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele. Materiały z Sympozjum organizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (15 maja 2001 r.)*, Kraków 2001, s. 41-66.

³ Por. J.I. ARRIETA, *Diritto dell’organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997.

⁴ Por. T. ROZKRUT, *La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano. Thesis ad Doctoratum in Iure Canonico totaliter edita*, Romae 1996. Powyższa rozprawa doktorska została także opublikowana w języku polskim: T. ROZKRUT, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, przy czym we wstępie zaznaczyłem, że „Prezentowana publikacja jest tłumaczeniem, poszerzonym oraz uaktualnionym, rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra V. Gómez-Iglesiasa na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Ateneum Św. Krzyża (aktualnie: Pontificia Università della Santa Croce) w Rzymie. Tłumaczenie uwzględnia dodatkowo Instrukcję Stolicy Apostolskiej o synodach diecezjalnych z 1997 r., jak również literaturę polską na temat synodu diecezjalnego oraz pozostałą literaturę kanoniczną opublikowaną na temat analizowanej instytucji po 1997 r., przy czym pomija pewne fragmenty publikacji w języku włoskim”. TAMŻE, s. 15.

Udzielił także zgody, jako dziekan wydziału, na jej publikację w całości: „IMPRIMI POTEST Prof. Dr. Ioannes Ignatius Arrieta, Decanus Facultatis Iuris Canonici, Romae, 2 octobris 1996”⁵, po wcześniejszej aprobacie promotora i recenzenta: „Coram Commissione docentium, 27 maii 1996, doctoralem dissertationem Candidatus palam defendit. Ad normam Statutorum Pontifici Athenaei Sanctae Crucis hanc dissertationem perlegimus ac typis totaliter edendam adprobavimus: Prof. Dr. Valentinus Gómez-Iglesias i Prof. Dr. Ioachim Llobell”⁶. Powyższa zgoda była podstawą dla uzyskania „Imprimatur” w Wikariacie Miasta Rzymu (Imprimatur: Dr. Ludovicus Moretti, Secretarius Generalis, Romae, 13 novembris 1996) na wydanie rozprawy doktorskiej⁷.

Do tego dochodzą, i nie można tego pominąć, liczne sukcesywne spotkania na różnych sympozjach, tak w Rzymie, jak i poza Wiecznym Miastem, także w Polsce, na które bp J.I. Arrieta chętnie przyjeżdżał, czy też w Papieskiej Radzie ds. Tekstów Prawnych w budynku kongregacji watykańskich przy Piazza Pio XII.

Zawsze można było spotkać uśmiechniętego, koleżeńskiego, szczerego i otwartego na merytoryczną dyskusję Jubilata, który ma na względzie dobro Kościoła i jego instytucji, a któremu nieobce jest także poczucie humoru.

Publikacja pragnie ukazać dwa pytania skierowane do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych przez kanonistów krakowskich. Warto wskazać, że środowisko to także w ostatnich latach rozwinęło się, i obecnie, od 19 marca 2014 r., funkcjonuje jako Wydział Prawa Kanonicznego na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie⁸.

⁵ T. ROZKRUT, *La natura teologico-giuridica del sinodo diocesano*, dz. cyt., s. 2.

⁶ TAMŻE.

⁷ TAMŻE.

⁸ CONGREGATIO DE INSTITUTIONE CATHOLICA (DE SEMINARIIS ATQUE STUDIORUM INSTITUTIS). *Decretum (...) Facultatem Iuris Canonici Pontificiae Universitatis Cracoviensis Ioannis Pauli II pro munere hoc Decreto academice erigit erectamque declarat. (...) Datum Romae, ex aedibus Congregationis, die XIX mensis Martii, in solemnitate S. Ioseph sponsi B. Mariae Virginis, a. D. MMXIV. Zenon Card. Grocholewski Praefectus*. T. ROZKRUT, *Moim honorem jest honor Kościoła powszechnego*.

Wcześniej natomiast, w latach 1999-2014, funkcjonował w Krakowie Instytut Prawa Kanonicznego, erygowany także przez Kongregację Wychowania Katolickiego, którego pierwszym dyrektorem był śp. ks. prof. dr hab. Jan Dyduch (1940-2018), sukcesywnie pierwszy rektor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

1. Syntetyczne spojrzenie na zasady dotyczące interpretacji prawa w Kościele

Kanoniczne normy prawne, podobnie jak każdy porządek prawny, są przedmiotem nieprzerwanej interpretacji, która stanowi autonomiczny oraz niezależny fenomen, związany z każdym porządkiem prawnym⁹. W praktyce dokonują tego najczęściej biskupi, przełożeni zakonni, kurie diecezjalne i zakonne, a także sądy kościelne. W przedmiocie interpretacji sądowej małżeńskiego materialnego prawa kanonicznego oraz formalnego kościelnego prawa procesowego znaczącą rolę odgrywa orzecznictwo Trybunałów Apostolskich, w tym szczególnie orzecznictwo rotalne, zgodnie z art. 126 konstytucji apostolskiej „Pastor bonus”, który stanowi, że Rota Rzymska „troszczy się o jedność orzecznictwa oraz swymi orzeczeniami służy pomocą trybunałom niższych stopni”; oraz magisterium Biskupów Rzymskich, szczególnie to zawarte w wygłaszanych każdego roku alokucjach do Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej¹⁰. Należy jednak pamiętać, że interpretacja prawa dokonana w formie wyroku sądowego ma miejsce poprzez zastosowanie normy generalnej do konkretnego partykularnego wypadku poprzez sprawowanie władzy sądowniczej w Kościele, w celu rozwiązania kontrowersji między

Laudacja z okazji nadania JE Zenonowi kard. Grocholewskiemu doktoratu honoris causa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w: M. MASTYŁO, *Promotio Doctoris Honoris Causa Pontificiae Universitatis Cracoviensis Ioannis Pauli II Eminentissimus Cardinalis Zenon Grocholewski*, Kraków 2019, s. 64 i nn.

⁹ Por. A. STANKIEWICZ, *Interpretazione della legge con riferimento alle funzioni della potestà ecclesiastica*, *Ephemeridis iuris canonici* 25, 1-4 (1979), s. 23.

¹⁰ Por. V. DE PAOLIS, *La giurisprudenza del Tribunale della Rota Romana e i tribunali locali*, *Quaderni dello Studio Rotale* 18 (2008), s. 131-165.

osobami, tak fizycznymi, jak i prawnymi, albo w celu deklaracji istnienia lub prawdy spornego faktu¹¹.

Kodeksowe „Normy ogólne” podają najważniejsze zasady dotyczące stosowania prawa kodeksowego¹². Należy zatem podkreślić w nich następujące fundamenty:

1. Ustawom powszechnym podlegają na całym świecie wszyscy (*ubique terrarum omnes*), dla których zostały wydane¹³; a zatem mogą one dotyczyć nie tylko wszystkich ochrzczonych (*in genere* – jak np. powszechne wezwanie do prowadzenia życia świętego, o którym mówi kan. 210), ale także tylko pewnych kategorii osób (np. duchownych, małżonków), stąd też ustawodawca powszechny, w tym ostatnim wypadku, użył zwrotu „pro quibus latae sunt”¹⁴.
2. Ustawy w sposób autentyczny interpretuje prawodawca oraz ten, komu zlecił on władzę autentycznego interpretowania¹⁵; konkretnie zajmuje się tym ważnym sektorem życia Kościoła Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, której według

¹¹ Por. P.G. MARCUZZI, *Le forme dell'interpretazione canonica tra diritto ed equità*, w: AA. VV., *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1996, s. 44 i nn.

¹² Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1985, t. 1, s. 229-232.

¹³ Por. kan. 12 § 1 KPK.

¹⁴ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, Napoli 1988, t. 1, s. 26.

¹⁵ Por. kan. 16 § 1 KPK. Należy jednak pamiętać, że „interpretacja autentyczna, dokonana w formie ustawy, posiada taką samą moc co ustawa i wymaga promulgacji; jeśli tylko wyjaśnia słowa ustawy same w sobie pewne, wtedy działa wstecz”. Gdy ustawę zawęży lub poszerza albo tłumaczy wątpliwą, nie działa wstecz”, kan. 16 § 2 KPK; natomiast „interpretacja dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego w poszczególnej sprawie, nie ma mocy ustawy i wiąże jedynie osoby oraz dotyczy spraw, dla których została wydana”, kan. 16 § 3 KPK. W związku z powyższym możemy mówić o trzech formach interpretacji prawa: 1. „per modum legis”, 2. „per modum sententiae iudicialis”, 3. „per modum rescripti in re peculiari”. A. STANKIEWICZ, *Interpretazione della legge con riferimento alle funzioni della potestà ecclesiastica*, dz. cyt., s. 28.

Konstytucji apostołskiej „Pastor bonus”, najważniejszym zadaniem jest interpretacja ustaw kościelnych (art. 154). Ponadto, „na wniosek zainteresowanych Rada rozstrzyga, czy ustawy partykularne i dekryty ogólne wydane przez ustawodawców niższych od władzy najwyższej są zgodne z powszechnym prawem Kościoła” (PB, art. 158). Również to szczególne Dykasterium Kurii Rzymskiej udziela odpowiedzi na liczne zapytania, i w ten sposób służy pomocą różnym autorytetom oraz poszczególnym wiernym w poprawnej interpretacji norm właściwie jasnych i u wielu niebudzących wątpliwości; w takich wypadkach służy w wyjaśnieniu powstałej wątpliwości oraz przyczynia się do prawidłowego interpretowania w praktyce obowiązującego prawa¹⁶.

3. Rzeczą bardzo ważną jest, aby pamiętać, że ustawy kościelne należy rozumieć według własnego znaczenia słów, rozważanego w tekście i kontekście¹⁷; przy czym określenie „własne znaczenie słów” ma walor techniczno-kanoniczny, przede wszystkim jako rezultat wytworzonej tradycji kanonicznej¹⁸. Doktryna prawna Kościoła uczy, odwołując się do kan. 17, że powyższa norma wskazuje na zasadniczą regułę interpretacji kanonów kodeksowych, która opiera się na poznaniu znaczenia słów rozważanego w tekście oraz kontekście¹⁹.
4. Ponadto, jeżeli aplikacja wskazanej reguły nie rozwiązuje zaistniałej wątpliwości, to należy iść za normą kan. 17 „uwzględnić miejsca paralelne, gdy takie są, cel i okoliczności ustawy oraz myśl prawodawcy”. Szczególną rolę odgrywać będzie w tym procesie poznanie myśli ustawodawcy (*mens legislatoris*), czyli poznanie partykularnego motywu, który w wykonywaniu

¹⁶ Por. F. COCCOPALMERIO, *Il Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2018, s. 30.

¹⁷ Kan. 16 § 3 KPK.

¹⁸ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, dz. cyt., s. 36.

¹⁹ P.G. MARCUZZI, *Le forme dell'interpretazione canonica tra diritto ed equità*, dz. cyt., s. 41 i nn.

przez niego funkcji publicznej wskazał mu na konieczność ogłoszenia określonego prawa wraz z jego oczekiwaniem w przedmiocie jego zrozumienia oraz stosowania²⁰.

5. Warto w tym miejscu wskazać także, że ważnym kryterium dla interpretacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. pozostają dokumenty Soboru Watykańskiego II, jak to wyraźnie wskazał Jan Paweł II w Konstytucji apostolskiej „*Sacrae disciplinae leges*” promulgującej nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, w n. 18: „narzędzie, jakim jest Kodeks, w pełni zgadza się z naturą Kościoła, jaką zwłaszcza przedstawia nauka Soboru Watykańskiego II brana w całości, ze szczególnym uwzględnieniem jego doktryny eklezjologicznej. Zatem w jakiś sposób ten nowy Kodeks może być pojmowany jako wielki pas transmisyjny przenoszący na język *kanonistyczny* tę doktrynę, mianowicie soborową eklezjologię. Chociaż nie da się obrazu Kościoła w ujęciu doktryny Soboru doskonale przełożyć na język *kanonistyczny*, to jednak Kodeks powinien się odnosić do tego obrazu jako pierwotnego wzoru, którego zarys powinien on odpowiednio, o ile to możliwe, z samej swej natury wyrażać”.
6. W doktrynie wskazuje się, że zadaniem interpretacji jest zatem poznać wolę ustawodawcy zawartą w słowach, czyli wykryć ich sens prawdziwy; mówiąc inaczej, interpretacja zmierza do wykrycia tego, co ustawodawca faktycznie w sposób rozumny postanowił, a nie do tego, co mógł lub powinien był postanowić²¹. Mówiąc inaczej wola ustawodawcy, jego „*mens*” zamknięta w lingwistycznej formie prawnej, według znaczenia przypisanego jej przez ustawodawcę, stanowiłaby przedmiot interpretacji, o czym między innymi następująco czytamy w Dekrecie Gracjana (c. 11, q. 5, C. XXII): „*quia non debet*

²⁰ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, dz. cyt., s. 38.

²¹ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 229.

aliquis verba considerare, sed voluntatem et intentionem, quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni”²².

7. Nie ulega wątpliwości, że konkretna interpretacja obowiązującego prawa musi mieć na względzie całość złożonego przypadku oraz winna mieć na uwadze w szczególności osobę, której dotyczy. Stąd też związana jest bardzo mocno z odpowiedzialnością, która w szczególności dotyczy osób sprawujących władzę w Kościele i domaga się, aby nie było w tej materii nadużyć oraz niekompetencji; więcej, poprawne sprawowanie władzy powiązane z właściwym stosowaniem prawa przyczynia się niewątpliwie do wzrostu autorytetu takich osób. A zatem w konkretnej interpretacji prawa dostrzec należy nie tylko wiedzę interpretatora, ale także i jego mądrość oraz roztropność, bowiem mamy do czynienia nie tylko z postępowaniem teoretycznym, ale przede wszystkim także praktycznym. Co więcej, należy także pamiętać, że będzie ono przedmiotem oceny ze strony innych, gdyż ma także wymiar społeczny. Albowiem każde prawo, także kanoniczne, nie może być pojmowane jako instrument władzy, ale ma służyć człowiekowi oraz jego zbawieniu, mając także świadomość ciągle zmieniających się warunków i wymogów życia społecznego człowieka²³. Co więcej, właściwa interpretacja normy kanonicznej musi być powiązana ze świadomością, czym jest oraz jaką funkcję spełnia prawo w Kościele²⁴.

²² A. STANKIEWICZ, *Interpretazione della legge con riferimento alle funzioni della potestà ecclesiastica*, dz. cyt., s. 26.

²³ Por. M. GIORDANO, *Interpretazione della legge e carità*, w: AA. VV., *Il diritto della Chiesa. Interpretazione e prassi*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1996, s. 8.

²⁴ Por. A. STANKIEWICZ, «*Sentire cum Ecclesia*» e l'interpretazione della legge canonica, *Periodica* 102 (2013), s. 383.

2. „Parochus, expleto septuagesimo quinto aetatis anno, rogatur...” (KPK, kan. 538 § 3)

Norma kan. 538 § 3 KPK precyzyjnie stanowi, że „proboszcz, po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia, jest proszony o złożenie zrzeczenia się urzędu na ręce biskupa diecezjalnego”²⁵.

L. Chiapetta analizując przywołaną powyżej normę kodeksową wskazuje, że kan. 538 § 3 zawiera zasadę, która w takiej samej mierze dotyczy, w przedmiocie wieku, składania rezygnacji z zajmowanego urzędu kościelnego, kardynałów (zob. kan. 354 – „rogatur ut renuntiationem”), biskupów diecezjalnych (zob. kan. 401 § 1 – „rogatur ut renuntiationem”), biskupów koadiutorów oraz pomocniczych (zob. kan. 411 – „Gdy chodzi o zrzeczenie się urzędu, to do biskupa koadiutora i pomocniczego mają zastosowanie przepisy kan. 401 i 402, § 2”) oraz właśnie proboszczów (gdzie norma kanoniczna stanowi tak samo: „rogatur ut renuntiationem”)²⁶. Myślę, że wskazany kontekst jest ważny, przede wszystkim odnosząc go do podanych wcześniej zasad dotyczących interpretacji prawa kodeksowego. Wynika z niego bardzo prosty wniosek. Nie może powstać różnica dotycząca wieku przechodzenia na emeryturę osób zajmujących wymienione powyżej urzędy kościelne. Myśl powszechnego ustawodawcy kościelnego jest tutaj bardzo jasno wyrażona, a zasada sprawiedliwości ustala taki sam wiek dla wymienionych osób.

Warto w tym miejscu zauważyć, że możemy w ostatnich latach spotkać się z dość utrwaloną, aczkolwiek nie w każdym wypadku stosowaną praktyką, iż często tak kardynałowie, jak i biskupi otrzymują przedłużenie pełnienia funkcji na powierzonym urządzie; co więcej, praktyka taka stosowana jest również i względem proboszczów, przede wszystkim w krajach, gdzie brakuje powołań albo kiedy mamy do czynienia z wybitniejszą osobowością, która nadal winna

²⁵ Por. T. ROZKRUT, *Jak interpretować normy kodeksowe? Prawo kanoniczne wyrazem jedności Kościoła*, Tarnowskie Studia Teologiczne 31 (2012) nr 2, s. 115-130.

²⁶ L. CHIAPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, dz. cyt., s. 639.

służyć lokalnej wspólnotie kościelnej; norma na temat proboszczów, zresztą jak i wymienione pozostałe, daje takie możliwości, bowiem prawodawca powszechny postanowił: „który rozważywszy wszystkie okoliczności osoby i miejsca, powinien zdecydować o przyjęciu lub odłożeniu zrzeczenia”²⁷. Jak zatem widać, analizowana norma jest elastyczna i nie wymaga natychmiastowej realizacji.

Sukcesywnie cytowany włoski kanonista w swoim komentarzu stawia konkretne pytania oraz udziela rzeczowych odpowiedzi. I tak, pyta *czy może konferencja biskupów lub też biskup diecezjalny, zmniejszyć do lat sześćdziesięciu pięciu lub sześćdziesięciu wiek zrzeczenia się urzędu przez proboszcza, w tym celu, aby kanoniczny wiek emerytalny zbiegał się z cywilnym wiekiem przechodzenia na emeryturę?* W odpowiedzi napisał, że to precyzyjne pytanie zostało już postawione w ramach prac Komisji przygotowującej nowy posoborowy Kodeks prawa kanonicznego przez jednego z jej członków, który otrzymał odpowiedź „*servetur norma, uti factum est pro Episcopis*”²⁸.

Stąd też – jak zaznacza L. Chiapetta – należy stosować się do normy kanonicznej; przy czym zaznaczył, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby konferencja biskupów czy też biskup diecezjalny, przyznali proboszczom możliwość wcześniejszego przechodzenia na emeryturę, np. aby w wieku sześćdziesięciu pięciu lat mieli możliwość złożenia analizowanej rezygnacji, przy czym zaznaczył, że taka ewentualna norma miałaby wyłącznie charakter fakultatywny, a więc całkowicie dobrowolny, i należy dodać, że w żadnym wypadku proboszcz po osiągnięciu niekodeksowego wieku emerytalnego nie byłby nią związany, a ewentualnie wywierane na niego naciski z zewnątrz, aby wcześniej, niż przewiduje to kodeksowa norma powszechna, złożył rezygnację z urzędu proboszczowskiego, należałoby uznać nie tylko za nielegalne, ale także i niemoralne²⁹.

²⁷ Kan. 538 § 3 KPK.

²⁸ *Communicationes* 1982, s. 227.

²⁹ Por. L. CHIAPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, dz. cyt., s. 639.

Co więcej, wydaje się, że w takim wypadku mielibyśmy do czynienia z przekroczeniem uprawnień przez przełożonego kościelnego i mogłoby to skutkować ewentualną sankcją karną, zgodnie z normą kan. 1389 § 1, za nadużywanie powierzonej władzy; warto dodać, że papież Franciszek, który w sposób bardzo praktyczny rozumie pełnienie urzędu Biskupa Rzymskiego, jest wrażliwy na wszelkie formy nieuprawnionego wykorzystywania władzy w Kościele.

Ponadto cytowany powyżej kanonista stawia jeszcze jedno praktyczne pytanie: *czy złożenie urzędu przez proboszcza w wyniku ukończenia siedemdziesiątego piątego roku życia, tak jak to przewiduje Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r., jest rzeczywiście obowiązkowe?* Odpowiadając wskazuje, że należałoby tutaj jedynie mówić o obowiązku moralnym³⁰, natomiast ze względu na zastosowany przez ustawodawcę zwrot „*jest proszony (rogatur)*” nie można tutaj mówić o obowiązku rzeczywistym oraz własnym i dlatego proboszcz, który po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia nie chciałby złożyć zrzeczenia się swojego urzędu, nie mógłby być do tego przymuszony ani karnie, ani administracyjnie przez władzę kościelną. Biskup mógłby pozbawić go urzędu tylko wtedy, jeżeli zachodziłaby jedna z przyczyn kanonicznego usunięcia proboszcza, o których mówi norma kan. 1741. Sukcesywnie dodaje, że jeżeli taka przyczyna by nie występowała, a proboszcz tak pod względem zdrowia fizycznego, jak i psychicznego oraz zaangażowania duszpasterskiego byłby w stanie poprawnie kierować parafią, nie można go usunąć z zajmowanego

³⁰ Wydaje się, że tak ten obowiązek był rozumiany, przynajmniej czasowo, przez niektórych biskupów polskich, którzy po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia nie składali rezygnacji z pełnienia urzędu kościelnego, co spowodowało interwencję Nuncjusza Apostolskiego w Polsce, który napisał, że „Sekretariat Stanu pismem z 1.12.1990 r., n. 7571/90/RS, zwrócił uwagę na pewne przeoczenia w przestrzeganiu tego przepisu prawa kanonicznego w Polsce. W piśmie tym Stolica Apostolska prosi mnie o przekazanie Księżom Biskupom następującej informacji: Ta kanoniczna norma winna być przestrzegana przez wszystkich. Każda poszczególna prośba o rezygnację będzie dokładnie przestudiowana przez Ojca Świętego, który w poszczególnych wypadkach podejmie osobistą decyzję”. *Nuncjusz Apostolski do Biskupów Polskich*, Tygodnik Powszechny 20, 19 maja 1991, s. 9.

urzędu i dodaje, że biskup za taką sytuację powinien być wdzięczny Panu Bogu (*E il Vescovo ringrazi il Signore di poter disporre ancora di un suo sacerdote!*). Ponadto wskazał, że biskup nie może usunąć proboszcza z urzędu tylko z powodu osiągnięcia przez niego wieku emerytalnego, a wynika to z odpowiedzi udzielonej przez Komisję do spraw interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II (Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis) z 7 lipca 1978 r.³¹; ponadto przypomniał, że podczas Soboru Watykańskiego II pytano, *czy wiek może być przyczyną dla usunięcia proboszcza?* Udzielona została wówczas krótka odpowiedź: „minime”³².

W konkluzji należy zatem powiedzieć, że ustawą partykularną wydaną przez niższego ustawodawcę, w tym także poprzez normę synodu diecezjalnego, nie można zmieniać powszechnej normy kodeksowej dotyczącej wieku emerytalnego proboszcza; norma kan. 538 § 3 podlega jedynie kompetencji Biskupa Rzymskiego.

Osobiście uważam jednak, że każdy proboszcz powyższy obowiązek moralny, formalnie zapisany w kan. 538 § 3, winien zrealizować, nie czekając na ewentualną interwencję ze strony swojego przełożonego. Wydaje się, że w tym kierunku idzie także cytowane upomnienie z Sekretariatu Stanu; praktyka zweryfikowała ten obowiązek i można powiedzieć, że właściwie jest on dzisiaj powszechnie przestrzegany.

Oprócz przytoczonych argumentów, pośrednio na temat braku możliwości zmiany analizowanej normy kanonicznej przez ustawodawcę partykularnego mówi także Instrukcja Stolicy Apostolskiej o synodach diecezjalnych z 1997 r., która – wymieniając obszary dla współczesnego ustawodawstwa synodalnego – pomija przytoczony kanon, gdyż po prostu takie ewentualne ustawodawstwo pozostawiałoby poza kompetencjami synodu diecezjalnego i byłoby sprzeczne z podanymi zasadami. Konkretnie watykańska instrukcja „*De Synodis dioecesis agendis*” wylicza wprost w swoim dodatku (*Additamentum ad instructionem de Synodis dioecesis agendis*), będącym

³¹ Communicationes 1978, s. 159.

³² Communicationes 1981, s. 288.

zarazem praktyczną pomocą techniczną dla ustawodawcy partykularnego, obszary powierzone przez Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. władzy ustawodawczej biskupa diecezjalnego (*Pastoralia munia quae Codex Iuris Canonici concedit legum ferendarum potestati Episcopi dioecesanis*), wyróżniając kompetencje w „munus docendi”, „munus sanctificandi” oraz „munus pascendi”³³. Przy czym dodatek ów jasno zaznacza, powołując się na kan. 135 § 2 oraz na samą instrukcję³⁴, że biskup jest wezwany w wykonywaniu władzy ustawodawczej do zachowania oraz respektowania prawa wyższego (*ut ius superius observet ac revereatur*), a ewentualny dekret synodalny wbrew prawu wyższemu należy uważać za nieważny³⁵.

Z praktycznego punktu widzenia warto także zaznaczyć, że ustawodawstwo różnych konferencji biskupów komplementarne do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. wydało aż pięćdziesiąt jeden różnych postanowień dotyczących kan. 538 § 1-3, ale żadne z nich nie dotyczyło zmiany wieku emerytalnego proboszczów; ich przedmiotem pozostawała przede wszystkim troska o socjalne zabezpieczenie emerytowanych proboszczów³⁶.

Jednakże praktyka występująca w niektórych diecezjach, czy też ustawodawstwo niektórych synodów diecezjalnych, nie uwzględnia wskazanej powyżej argumentacji; co więcej, także niektórzy kanoniści nie podzielają wskazanej powyżej argumentacji i uważają, że biskup diecezjalny może obniżyć kodeksowy wiek przechodzenia na emeryturę przez proboszcza, argumentując dodatkowo, że zapisany wiek siedemdziesięciu pięciu lat nie może być traktowany jako prawo pozostawiania na urzędzie przez proboszcza.

Ponieważ powyższa problematyka była także przedmiotem dyskusji na Radzie Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu

³³ Por. *Additamentum ad instructionem de Synodis dioecesanis agendis*, w: EV, t. 16, s. 182-195.

³⁴ Por. *De Synodis dioecesanis agendis* (V, 4), w: EV, t. 16, s. 180.

³⁵ Por. *Additamentum ad instructionem de Synodis dioecesanis agendis*, dz. cyt., s. 184.

³⁶ J.M. DE AGAR, L. NAVARRO, *Legislazione delle Conferenze Episcopali complementare al C.I.C.*, Roma 2009, s. 1364 i nn.

Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, jako dziekan tego wydziału zwróciłem się w dniu 21 maja 2020 r. z oficjalnym pismem do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, stawiając dwa pytania:

„1. Biskup diecezjalny – mógłby, czy też nie – zmienić swoim dekretem, lub poprzez dekret swojego synodu diecezjalnego (por. KPK, kan. 466), unormowanie powszechne kan. 538 § 3 KPK, które stanowi, że «proboszcz, po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia, jest proszony o złożenie zrzeczenia się urzędu na ręce biskupa diecezjalnego», ustanawiając np. jedynie siedemdziesiąt lat dla złożenia rezygnacji przez proboszcza na ręce biskupa diecezjalnego?

2. Jak ocenić praktykę kurii diecezjalnej, która listem oficjalnym przypomina *in casu*, że proboszcz po ukończeniu jedynie siedemdziesięciu lat winien złożyć rezygnację z urzędu na ręce biskupa diecezjalnego, zgodnie z tradycją diecezjalną: *takie postępowanie jest godziwe, czy też nie?*”.

W odpowiedzi na wskazane wątpliwości w piśmie z 10 czerwca 2020 r. podpisanym przez abpa Filippo Iannone OCarm, przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, oraz przez bpa Juana Ignacio Arrietę sekretarza tejże papieskiej rady, czytamy: „Zgodnie z normą kan. 135 § 2, niższy prawodawca nie może w sposób ważny wydać prawa przeciwnego prawu wyższemu, bowiem prawo niższe musi, między innymi, być podporządkowane wyższemu autorytetowi oraz respektować hierarchię norm wydanych przez ustawodawców różnego stopnia hierarchicznego”, oraz „należy pamiętać o tym co stanowi kan. 26, tj. że zwyczaj przeciwny prawu obowiązującemu, chyba że został zatwierdzony w sposób specjalny przez właściwego ustawodawcę, otrzymuje moc prawa tylko wtedy, kiedy był zachowywany zgodnie z prawem w sposób ciągły przez pełnych trzydzieści lat. Stąd też praktyka kurii diecezjalnej musi być rozważana zgodnie z tym co przedstawiono, pozostawiając naturalnie prawną możliwość zwrócenia się do Stolicy Apostolskiej o zatwierdzenie dekretu, który ustala inny wiek, niż ten ustalony w kan. 538 § 3”.

Myślę, że po wcześniejszej analizie prawnej kan. 538 § 3 nie należało się spodziewać innej odpowiedzi ze strony Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, która jest jedynie potwierdzeniem wcześniej

zaprezentowanych interpretacji. Ponadto powyższa odpowiedź pozostaje w zgodzie z myślą jej wieloletniego przewodniczącego, kard. F. Coccopalmerio, który bardzo wyraźnie wskazał, że papieska rada służy także pomocą w dobrej interpretacji prawa i ją swoim autorytetem popiera, eliminując w ten sposób niepotrzebne wątpliwości lub błędy interpretacyjne.

Ponadto, warto także wskazać na zastosowaną argumentację w cytowanej odpowiedzi watykańskiej. Otóż kan. 135 § 2 stanowi, że „władza ustawodawcza winna być wykonywana w sposób przepisany prawem, a ta, którą posiada ustawodawca kościelny, niższy od władzy najwyższej, nie może być ważnie delegowana, chyba że coś innego prawo wprost zastrzega. Niższy prawodawca nie może ważnie wydać ustawy przeciwnej wyższemu prawu”. W ten sposób Biskup Rzymski, mocą swojego urzędu, może zarezerwować tylko dla siebie albo innemu autorytetowi wybrane sprawy, przede wszystkim mając na względzie dobro Kościoła lub wiernych, ograniczając w ten sposób sprawowanie władzy przez biskupów³⁷; pamiętając, że „władza ta, którą w imieniu Chrystusa osobiście sprawują, jest własna, zwyczajna i bezpośrednia, choć jej wykonywanie jest kierowane w ostatecznej instancji przez najwyższą władzę Kościoła, i ze względu na dobro Kościoła lub wiernych, może być w pewnej mierze ograniczane”³⁸.

Jeszcze precyzyjniej zostało to wyrażone w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus” (n. 8), w którym czytamy na temat ograniczenia władzy ustawodawczej biskupów, którym „jako następcom Apostołów, w powierzonych im diecezjach przysługuje, siłą rzeczy, cała władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, która jest konieczna do pełnienia ich pasterskich zadań, z zachowaniem jednak zawsze we wszystkim władzy, którą na mocy swego urzędu posiada Biskup Rzymu w zakresie zastrzegania spraw sobie lub innej władzy”.

³⁷ Por. E. CORECCO, «*Ius universale*» – «*ius particulare*», w: G. BORGONOVO, A. CATTANEO (red.), *Ius et communio*, Scritti di Diritto Canonico, t. 1, Lugano 1997, s. 560.

³⁸ KK, n. 27.

Z doktryny Soboru Watykańskiego II, zaszczepionej później w życiu Kościoła przez normy kodeksowe, wynika zatem ważny oraz konkretny wniosek, mianowicie biskup sprawując władzę ustawodawczą ma mieć na uwadze nie tylko prawo Boże, ale także prawo kościelne, zarówno to powszechne, jak i to promulgowane przez synody plenarne, partykularne czy przez konferencje biskupów³⁹.

E. Corecco, wybitny kanonista i biskup Lugano w Szwajcarii (1931-1995), wskazuje, że norm kodeksowych, które otwierają przestrzeń dla prawa partykularnego, jest aktualnie pięćdziesiąt sześć⁴⁰; przy czym zaznaczył on, że jednak w Kodeksie z 1983 r. przeważa myśl, aby bardziej zagwarantować jedność niż pluralizm Kościoła, a należałoby dodać, że jest to wynikiem takiego, a nie innego odczytania myśli soborowej przez kościelnego ustawodawcę⁴¹.

W kontekście prowadzonej dyskusji, już na jej końcu, warto także zacytować Instrukcję Kongregacji ds. Duchowieństwa „Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła” z 27 czerwca 2020 roku, zatwierdzonej także przez papieża Franciszka, w której – zgodnie z tym, co zostało wyżej wskazane – bardzo jasno zapisano w n. 72, że „proboszcz, który ukończył 75 lat, niech przyjmie zaproszenie, które biskup diecezjalny może do niego skierować, aby zrzekł się parafii”. Co więcej zapisano tam także, iż „Złożenie rezygnacji, po ukończeniu 75 lat, należy uznać za moralny, choć nie kanoniczny obowiązek, co nie powoduje, że proboszcz automatycznie traci swój urząd”⁴².

³⁹ E. CORECCO, «*Ius universale*» – «*ius particulare*», dz. cyt., s. 561.

⁴⁰ E. CORECCO, «*Ius universale*» – «*ius particulare*», dz. cyt., s. 572.

⁴¹ E. CORECCO, «*Ius universale*» – «*ius particulare*», dz. cyt., s. 573.

⁴² KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*, Currenda 3 (2020), s. 286.

3. „Ordinarius et parochus personalis...” (KPK, kan. 1110)

Drugie, a właściwie chronologicznie pierwsze pytanie skierowane z Krakowa do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych dotyczące interpretacji kan. 1110, związane było z faktem, iż w kanonistyce polskiej zrodziła się na początku obecnego stulecia publiczna dyskusja: *czy proboszcz parafii wojskowej może delegować upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa?*⁴³.

Ponieważ w tej dyskusji wziął udział zmarły 17 listopada 2003 roku ks. prof. dr hab. Jan Dudziak (1928-2003), pracownik Instytutu Prawa Kanonicznego, a powstały problem wymagał jasnego rozwiązania, nie tylko teoretycznego, ale także praktyczno-pastoralnego, i posiadał duże znaczenie duszpasterskie, Rada Naukowa Instytutu Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, podzielając stanowisko interpretacyjne swojego zmarłego Księdza Profesora, postanowiła zwrócić się z następującym zapytaniem do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych: „czy proboszcz personalny, o którym mowa w kan. 1110 KPK, może delegować upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa?”. W imieniu Instytutu Prawa Kanonicznego PAT w Krakowie pytanie skierował jego dyrektor ks. prof. PAT dr hab. Józef Krzywda CM, który otrzymał następującą odpowiedź, datowaną na 5 marca 2005 roku i podpisaną przez przewodniczącego Rady kard. Juliána Herranza⁴⁴.

W odpowiedzi tej, nr 9669/2005, czytamy: „W liście z dnia 16 grudnia 2004 roku, Ksiądz Profesor zapytał Papieską Radę: «*Utrum*

⁴³ Por. R. SOBAŃSKI, *Czy proboszcz parafii wojskowej może delegować upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa?*, Prawo Kanoniczne 44 (2001) nr 1-2, s. 13-20; J. DUDZIAK, *Asystencja przy zawieraniu małżeństwa w parafii wojskowej (garnizonowej) według konstytucji apostołskiej „Spirituali militum curae”*, Polonia Sacra 6 (24), 10/54 (2002), s. 113-131; R. SOBAŃSKI, *Ponownie o proboszczach wojskowych i delegacji upoważnienia do asystencji małżeńskiej*, Prawo Kanoniczne, 46 (2003) nr 1-2, s. 31-37.

⁴⁴ Por. T. ROZKRUT, *Proboszcz parafii wojskowej może delegować upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa – odpowiedź Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych*, Polonia Sacra, 16/60 (2005), s. 351-356.

parochus personalis (militaris) de quo in can. 1110 CIC potest facultatem matrimoniis assistendi delegare?», zaznaczając, że liczni polscy kanoniści nie są zgodni w tej sprawie: nie tylko na poziomie teoretycznym, ale także na poziomie duszpasterskim i sądowym. Dokładny egzamin wskazanej problematyki wykazał, że nie istnieje prawdziwe *dubium iuris*, które wymagałoby interpretacji autentycznej. Bowiern, że studium przeprowadzonego przez naszą Dykasterię, nie wydaje się, aby istniały wątpliwości w odpowiedzi *affirmative* na przedstawiony problem. Ze Statutów Polskiego Ordynariatu militaryn wynika jasno, że kapelani wojskowi-proboszczowie posiadają prawa i obowiązki równe proboszczom (por. n. 13-14), wśród nich także prawo do delegacji upoważnienia kapłanom i diakonom, jakie oni sami mają do asystowania przy zawieraniu małżeństw (kan. 1111). Możliwość udzielenia delegacji przez kapelana wojskowego jest potwierdzona także analizą kan. 1110 i 1111, która została zarządzona przez Papieską Radę i zamieszczona w formie syntetycznej w dołączonej *Nocie*. W wyniku przeprowadzonej konsultacji z Kongregacją ds. Biskupów, kompetentnej w materii, wynika, że taka konkluzja jest potwierdzona przez praktykę. Wspomniana Dykasteria zaznaczyła, że kapelani wojskowi, w granicach terytorium, na którym znajduje się Instytucja wojskowa (koszary, lotnisko, baza, szkoła, itd.), wykonują wszystkie uprawnienia proboszczów, włącznie z asystowaniem przy małżeństwach lub delegowaniem takich upoważnień *ad actum* w stosunku do tych osób, które przynależą do ich jurysdykcji i ponadto, wspomniana praktyka, jest uważana za w pełni zgodną z art. V i VII Konstytucji apostolskiej Jana Pawła II *Spirituali militum curae* z dnia 21 kwietnia 1986 roku”.

Do zacytowanego listu została dołączona także wyjaśniająca nota, jako Załącznik do Prot. N. 9669/2005, w którym Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, w wyjaśnieniu pt. „Władza delegowania asystencji przy małżeństwach przez kapelanów wojskowych (kan. 1110 KPK)”, w sposób następujący przedstawia swoje stanowisko:

„1. Kan. 1110 postanawia: *Ordinarius et parochus personalis vi officii matrimonio solummodo eorum valide assistunt, quorum saltem alteruter subditus sit intra fines suae dicionis.*

2. Kan. 518 ustala kryterium generalne, według którego parafie mają mieć zasadniczo charakter terytorialny, albowiem ich misja jest skierowana do wszystkich wiernych, którzy zamieszkują określone terytorium, zachowując jednak możliwość erygowania parafii określonych według kryteriów personalnych, jeżeli wymogi duszpasterskie to doradzają. W definicji, która w kan. 519 przedstawia urząd proboszcza, nie jest czynione żadne rozróżnienie między proboszczem terytorialnym a tym personalnym tak, że musimy stwierdzić, że proboszcz personalny jest ze wszystkimi efektami proboszczem, gdyż *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*. Zasada generalna mówiąca na temat zrównania między proboszczem personalnym i terytorialnym nie przeszkadza, że ustawodawca może uczynić jakąś różnicę w wyszczególnionym punkcie albo, że zostaną ukazane pewne różnice *ex natura rei*.

3. W wypadku kapelana wojskowego, trzeba pamiętać na pierwszym miejscu normę art. VII Konstytucji apostolskiej *Spirituali militum curae* Jana Pawła II (21 kwietnia 1986 w ASS 78 [1986], 481-486): «*intra ambitum sibi designatum et erga personas sibi commissas, sacerdotes qui in Ordinariatu cappellani nominatur parochorum iuribus gaudent et officiis tenentur, nisi ex rei natura vel statutis particularibus aliud constet, cumulative vero cum loci parcho, ad normam art. IV*». Kapelan wojskowy nie jest zatem proboszczem, ale jest właśnie «kapelanem» (por. kan. 564), ale jednocześnie w tym samym czasie jest z nim zrównany *in iure*, czyli cieszy się tymi samymi prawami i jest zobowiązany do zachowania tych samych obowiązków proboszcza. Ta sama norma przewiduje wyraźnie, że mogą istnieć także różnice wynikające z natury rzeczy albo z wyraźnej dyspozycji normatywnej, jak zdarza się często w materii nominacji, przeniesienia itd. W każdym razie, gdy idzie o administrowanie sakramentów, nie istnieją zasadniczo różnice między kapelanami wojskowymi a proboszczami. Naturalnie, kapelana wojskowego należy uznać za przyrównanego do proboszcza personalnego, skoro zostaje mu powierzona wspólnota wiernych określona przez kryterium personalne. Ponadto nie można zapominać, że takie powierzenie wiernych nie ma charakteru

wyłącznego, ponieważ wierni ordynariatu nie przestają być wiernymi parafii, gdzie mają swoje miejsce zamieszkania.

4. Materią, w której znajduje się ważna różnica między proboszczem terytorialnym a tym personalnym, wyraźnie określona przez Ustawodawcę, mająca fundament w naturze rzeczy, jest ta odnosząca się do asystowania przy małżeństwach. Rzeczywiście bowiem kan. 1108 § 1 ustalając *ad validitatem* formę kanoniczną małżeństwa potwierdza zasadę: «*ea tantum matrimonia valida sunt, quae contrahuntur coram loci Ordinario aut parocho aut sacerdote vel diacono ab alterutro delegato qui assistant, necnon coram duobus testibus, secundum tamen regulas expressas in canonibus qui sequuntur, et salvis exceptionibus de quibus in cann. 144, 1112, § 1, 1116 et 1127, §§ 2-3*». Następny kanon powtarza zasadę, potwierdzając, że «*loci Ordinarius et parochus, nisi per sententiam vel per decretum fuerint excommunicati vel interdicti vel suspensi ab officio aut tales declarati, vi officii, intra fines sui territorii, valide matrimoniis assistunt non tantum subditorum, sed etiam non subditorum, dummodo eorum alteruter sit ritus latini*». Natomiast odnośnie do Ordynariusza personalnego oraz proboszcza personalnego kan. 1110 Kodeksu prawa kanonicznego ustala następującą normę: «*Ordinarius et parochus personalis vi officii matrimonio solummodo eorum valide assistunt, quorum saltem alteruter subditus sit intra suae dicionis*». Jest łatwo zrozumieć tę odmienność, jeżeli się zwróci uwagę, że słuszność powstania parafii personalnej realizuje się w trosce o wiernych, dla dobra których została powołana, podczas gdy parafia terytorialna jest znakiem obecności Kościoła na określonym terytorium, otwarta na wszystkich, którzy faktycznie mieszkają na jej obszarze. W każdym wypadku ta różnorodność – to znaczy fakt, że zdolność proboszcza personalnego do asystowania przy małżeństwie rozciąga się jedynie na te przypadki, w których przynajmniej jeden z kontrahentów jest jego poddanym – stanowi wyjątek od zasady generalnej na temat braku różnicy między uprawnieniami proboszczów personalnych i proboszczów terytorialnych, i jako taki ten wyjątek winien być interpretowany ściśle (kan. 18).

5. Odnośnie do delegacji uprawnienia do asystowania przy małżeństwie kan. 1111 § 1 postanawia, że «*loci Ordinarius et parochus,*

quamdiu valide officio funguntur, possunt facultatem intra fines sui territorii matrimoniis assistendi, etiam generalem, sacerdotibus et diaconis delegare». Literalnie treść kanonu odnosi się wyraźnie jedynie do proboszczów terytorialnych i być może dlatego może zrodzić wątpliwość w kwestii. Ale nie wystarcza jedynie badanie tekstu kanonu, aby móc go poprawnie interpretować. Wypada także mieć na uwadze kontekst (inne relatywne kanony w materii), i przede wszystkim, naturę zainteresowanych instytucji prawnych. Uważne spojrzenie bowiem, nie wydaje się, aby mogło doprowadzić do takiej konkluzji, że zdolność delegowania jest udziałem jedynie proboszczów terytorialnych, z wyłączeniem proboszczów personalnych, z następujących motywów:

a. *Inclusio unius* nie oznacza automatycznie *exclusio alterius*; odniesienie się wyraźnie do proboszczów terytorialnych niekoniecznie niesie ze sobą wyłączenie proboszczów personalnych, zwłaszcza, jeżeli zwróci się uwagę, że norma wspólna jest tą, która utożsamia proboszcza personalnego z tym terytorialnym, zmuszając interpretować ściśle różnice wyraźnie ustalone, jak ta w kan. 1110.

b. Wzmiankę o terytorium w kan. 1111 można zrozumieć dobrze, o ile ono stanowi kryterium generalne podziału parafii, jak ustala wspomniany kan. 518. Z innej strony, forma redakcji Kodeksu prawa kanonicznego odnosi się jedynie do lokalnego sposobu wytyczenia granic jurysdykcji kościelnej tak, aby to nie było przeszkodą w aplikacji rozszerzonej dyspozycji przyznanej Ordynariuszom personalnym, z wyjątkiem przypadków, w których sama natura rzeczy prowadzi do innej konkluzji. Konkretnie, z połączenia przepisu art. I § 1 Konstytucji apostolskiej *Spirituali militum curae* oraz kan. 134 § 2 wyłania się z całą jasnością, że Ordynariusz wojskowy jest uważany za „Ordynariusza miejsca”, mimo że jest Ordynariuszem personalnym, chyba że konkretna dyspozycja prawna lub natura rzeczy wyłącza go z tej kategorii w specyficznym punkcie (ponieważ związana jest bezpośrednio z terytorium). Nic zatem nie przeszkadza, aby do wyrażenia *«loci Ordinarius»*, o którym w kan. 1111, był także włączony Ordynariusz wojskowy, który mógłby delegować upoważnienie do asystowania przy małżeństwach nie tylko *«intra fines sui territorii»*, jak mówi

cytowany kanon, ale «*intra fines suae dicionis*», jak się wyraża kan. 1110, przy czym jeden z kontrahentów jest członkiem Ordynariatu, według normy tego samego kanonu. Nie widać z jakiego motywu nie można aplikować tej samej logiki do kapelana wojskowego.

c. Zdolność do asystowania przy małżeństwach, nie będąca manifestacją władzy rządzenia, posiada uznanie prawne równe z władzą rządzenia wykonawczą, jak się wnioskuje z analogii wyraźnie określonej w kan. 144 § 2. Także interpretacja autentyczna Papieskiej Komisji ds. Interpretacji CIC z 28 grudnia 1927 (AAS, 20 [1928], s. 61), utrwalając możliwość subdelegowania upoważnienia do asystowania przy małżeństwach, podaje tę samą zasadę co aktualny kan. 137 § 3, dotyczącą właśnie subdelegacji władzy wykonawczej. Należy pamiętać, że władza wykonawcza (inaczej niż władza sądowa i ustawodawcza) może być delegowana, chyba że *expresse* jest przewidziane co innego (por. kan. 137 § 1).

d. Różnica wyjątkowa wprowadzona w kan. 1110 odpowiada samej naturze rzeczy (misja proboszcza terytorialnego dotyczy bowiem życia chrześcijańskiego na terytorium, podczas gdy misja proboszcza personalnego jest tą, która obejmuje troską wspólnotę wiernych, która nie jest złączona z terytorium). Reguła kan. 1110, która zawiera wyjątek od reguły generalnej, dotyczy specyficznego określenia zdolności asystowania przy małżeństwach przez proboszczów personalnych, nie zaś samej możliwości, czy też niemożliwości, jej delegowania.

6. Mając zatem w pamięci dyspozycje powyżej zacytowane oraz zaprezentowane rozważania, można dojść do konkluzji, że kan. 1111 może być aplikowany do kapelana wojskowego, to znaczy, że kapelan wojskowy może delegować upoważnienie do asystowania przy małżeństwach, jakie on sam posiada, kapłanom oraz diakonom. Naturalnie, delegacja nie może przekraczać granic kompetencji kapelana, który może ważnie asystować tylko przy małżeństwach «*quorum saltem alteruter subditus sit intra fines suae dicionis*».

Città del Vaticano, 5 marca 2005 r.

Podsumowanie

Urząd proboszcza cieszy się stabilnością, o czym jasno stanowi kan. 522 KPK. Jednym z elementów, wprawdzie niewymienionych wprost przez ustawodawcę powszechnego, które wskazany przymiot urzędu proboszcza gwarantują, jest możliwość sprawowania go do siedemdziesiątego piątego roku życia. Potwierdza to także, że ten kodeksowy wiek nie może być ważnie zmieniony przez ustawodawcę partykularnego. A zatem także ewentualne zwyczaje diecezjalne, wprowadzone już po promulgacji kodeksu posoborowego przez Jana Pawła II w roku 1983, które są wbrew zapisom tego kodeksu, należy uznać za błędne, gdyż nie odpowiadają normie kan. 26.

Także praktycznie ważnym okazało się wyjaśnienie Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych w przedmiocie powstałej wątpliwości dotyczącej możliwości udzielenia delegacji przez proboszcza personalnego do pobłogosławienia małżeństwa kanonicznego. Proboszcz personalny, podobnie jak proboszcz terytorialny, posiadają w tej materii takie same uprawnienia.

Jak zatem widać, Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych służy bardzo przydatną oraz kompetentną pomocą w rozwiązywaniu różnych wątpliwości prawnych, które mają duże znaczenie dla funkcjonowania Kościoła. Jeżeli nawet przed uzyskaniem kompetentnych odpowiedzi spora część kanonistów miała takie same poglądy jak przedstawione w wyjaśnieniach, co zresztą zostało zaprezentowane, to watykańskie odpowiedzi wskazują na definitywne rozwiązania powstałych wątpliwości i jednocześnie zachęcają, przede wszystkim tych, którzy ulegli, zapewne nie ze złej woli, bardzo subiektywnej i błędnej interpretacji, do jej skorygowania. Mam nadzieję, że powyższa prezentacja służy, przede wszystkim, trosce o dobre rozumienie i stosowanie obowiązującego prawa kodeksowego promulgowanego przez św. Jana Pawła II.

Correct interpretation of can. 538 § 3 and can. 1110 of the Code of John Paul II. Two inquiries from Cracow to the Pontifical Council for Legislative Texts

Summary

This article presents two inquiries directed to the Pontifical Council for Legislative Texts by canonists from Cracow. The presentation in question was preceded by synthetic indication of rules for performing interpretation of the Church's law, specifically the role of the Pontifical Council for Legislative Texts. This special Dicastery of the Roman Curia also provides answers to numerous inquiries, thus providing assistance to various authorities and individual people of faith in interpreting norms that are, basically obvious, but that raise doubts. In such cases it is used to clarify the arose doubt and contributes to correct interpretation of the existing law in practice. It arises from the provided answers that the institution of parish priest is regarded as stable, which is clearly stated in can. 522 of the Code of Canon Law. One of the elements that are a guarantor of the parish priest institution, though not listed outright by the general legislator, is a possibility to remain in the position until one reaches seventy five years of age. This also confirms that this age, that is determined in the Code, cannot be changed by the particular legislator in any valid manner. Thus, also the possible customs in a given Diocese that were introduced after John Paul II promulgated the post-conciliar code in 1983 that are in contradiction to provisions included in that Code must be regarded as erroneous, as they are not in line with can. 26. Explanation provided by the Pontifical Council for Legislative Texts in regards to the arose doubt of a possibility to grant delegation by a personal parish priest to bless canonical marriage also occurred to be important in practice. Likewise territorial parish priest, personal parish priest has identical authorizations in this matter. As it can be observed, the Pontifical Council for Legislative Texts provides very useful and competent help in solving various legal doubts that are of great importance for functioning of the Church. If even before getting competent answers a large number of canonist had similar views to those presented in explanations, which was actually demonstrated, then the answers provided by the Vatican indicate a definitive solutions to the arose doubts and at the same time encourage those who – assuredly not out of ill will –succumbed to very subjective and erroneous interpretation, to correct it.

Słowa kluczowe: delegacja, interpretacja, prawo kodeksowe, proboszcz personalny, wiek kodeksowy

Keywords: delegation, interpretation, law of code, personal parish priest, age provided in the code

Nota o autorze

ks. Tomasz Rozkrut – profesor zwyczajny prawa kanonicznego, konsultor Rady Prawnej Konferencji Episkopatu Polski, prorektor UPJPII w Krakowie, organizator cyklicznych sympozjów naukowych dotyczących kanonicznego materialnego prawa małżeńskiego oraz kościelnego prawa procesowego w Gródku nad Dunajcem.